

A HORTHY-KORSZAK MAGYARORSZÁGA JUGOSZLÁV SZEMMEL

Délszláv levéltári források
Magyarországról
1919–1941

A Horthy-korszak Magyarországáa jugoszláv szemmel

Délszláv levéltári források
Magyarországról
1919–1941

A HORTHY-KORSZAK MAGYARORSZÁGA JUGOSZLÁV SZEMMEL

Délszláv levéltári források
Magyarországról
1919–1941

A dokumentumokat válogatta, fordította, szerkesztette
és a bevezető tanulmányt írta:

HORNYÁK ÁRPÁD

Kronosz Kiadó – MTA BTK TTI

Pécs–Budapest, 2016

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó és a MTA BTK TTI
gondozásában 2016-ban megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6027-16-0

Lektorálta:

Vonyó József

A fordítást az eredetivel egybevetette:

Sokcsevits Dénes

Borító:

A magyar–jugoszláv örökbarátsági szerződés ratifikálása,
Budapest, 1941. február 27.

Forrás: Narodowe Archiwum Cyfrowe (NAC online)

Kiadja

a Kronosz Kiadó

és a Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont
Történettudományi Intézete

Felelős kiadó

a kft. ügyvezetője és az MTA BTK TTI főigazgatója

Felelős szerkesztő:

Erőss Zsolt

© Hornyák Árpád

© Kronosz Kiadó

© MTA BTK TTI

Tartalom

- 19 / Előszó
- 23 / Bevezetés

DOKUMENTUMOK

- 39 / 1. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság kormányának távirata a párizsi délszláv békedelegációnak, amelyben aggodalmát fejezi ki egy lehetséges magyarországi Habsburg restauráció következményei miatt (1919. augusztus 11.)
- 40 / 2. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a párizsi délszláv békedelegációnak budapesti képviselőjük által a magyarországi helyzetről készített jelentéséről, melyben beszámol a magyarországi politikai erőviszonyokról és Lovászy Mártonnal folytatott beszélgetéséről (1919. szeptember 27.)
- 45 / 3. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a párizsi délszláv békedelegációnak budapesti képviselőjük beszámolójáról, melyben Friedrich István helyzetéről és Troubridge admirálissal kialakított jó kapcsolatáról informál (1919. október 4.)
- 46 / 4. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a párizsi délszláv békedelegációnak budapesti katonai képviselőjük jelentéséről a szeptember 18-i katonai szemléről, és a koalíciós kormány megalakítását célzó tárgyalásokról (1919. november 22.)
- 47 / 5. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követének jelentése Gratz Gusztáv magyar külügyminiszterrel folytatott beszélgetéséről (1921. február 8.)
- 48 / 6. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Határmegállíító Bizottságba delegált főképviseelőjének beszámolója a határmegállapítás körülményeiről, a lakosság mozgósításáról és a magyar agitátorok tevékenységéről a határ menti térségben (1921. szeptember 21.)

- 50 / 7. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a bukaresti jugoszláv követségre a Romániában működő hírszerzőjüktől beérkezett jelentésről, melyben Romániának a második királypucss alkamával tanúsított magatartásáról és az esetleges magyar–román perszónálunióról folyó titkos tárgyalásokról számol be (1922. január 5.)
- 52 / 8. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Népszövetségi Tanácshoz delegált képviselőjének beszámolója a Népszövetség Tanácsában a kisebbségekről szóló konvenció alkalmazásával kapcsolatos magyar és a bolgár beadványok közlési módjáról folyó vitáról (véltetően 1922 májusa)
- 55 / 9. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követségének beszámolója Castagnetto herceg fokozott budapesti aktivitásáról (1922. december 14.)
- 56 / 10. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata Bukarestbe, melyben továbbítják a budapesti követség Magyarország és a nagyhatalmak kapcsolatairól készített jelentését (1922. december 31.)
- 57 / 11. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követségének jelentése a magyar fasiszta párt szervezetéről és az olasz fasisztákkal ápolit kapcsolatairól, valamint a tagfelvételi eljárásról (1923. február 23.)
- 60 / 12. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követségének beszámolója a magyarországi szövetséges katonai ellenőrző bizottság tevékenységéről, munkájának akadályozásáról és a magyar politika hozzáállásáról a kecskeméti incidenshez (1923. április 2)
- 62 / 13. A Szabadkai Állami Titkosrendőrség Parancsnokságának havi jelentése 1923 májusára (1923. június 15.)
- 66 / 14. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata Budapestre, melyben továbbítja a prágai követség beszámolóját a magyar kölcsön ügyében elfoglalt csehszlovák álláspontról (1923. június 22.)
- 67 / 15. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követségének beszámolója Bethlen István nyugat-európai útjának eredményeiről és a magyar kölcsön kilátásairól (1923. június 30.)
- 69 / 16. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata a bukaresti követségre, melyben továbbítja a budapesti követség beszámolóját a magyarországi politikai erőviszonyokról (1923. július 22.)

- 71 / 17. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követének beszámolója a magyarországi politikai erőviszonyokról, az ellenzék lehetőségeiről és esetleges felhasználásukról a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság számára előnyös helyzet kialakításához (1923. augusztus 12.)
- 74 / 18. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követének tájékoztatója a magyarországi politikai erők törekvéseiről, illúzióiról a nemzetközi helyzet megítélésében és a magyar kormány külpolitikai és gazdasági céljairól (1923. augusztus 26.)
- 76 / 19. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követségének jelentése a magyarországi szövetséges katonai ellenőrző bizottság munkájának akadályoztatásáról és a bizottságon belüli olasz intrikákról (1923. szeptember 3.)
- 78 / 20. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követségének jelentése a magyar politikai közéletet foglalkoztató botrányokról (Pov. Broj. 1141)
- 81 / 21. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata a londoni követségre, melyben továbbítja a budapesti követség jelentését a magyar kormány Stjepan Radićtal kapcsolatos várakozásairól (1923. szeptember 18.)
- 83 / 22. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság konstantinápolyi követségének jelentése a magyar–török kapcsolatokról, a magyarok gazdasági jelenlétéről Törökországban és Horthy beszédének törökországi visszhangjáról (1923. szeptember 23.)
- 84 / 23. A Fővezérkar Hírszerző Osztályának átírata a Külügyminisztériumnak, melyben továbbítja a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság londoni követsége katonai attaséjának jelentését az angliai magyar propagandáról (1923. október 10.)
- 88 / 24. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata a budapesti követségének, melyben továbbítja a prágai követség katonai attaséjának jelentését a magyar külpolitikáról (1924. március 20.)
- 90 / 25. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követségének beszámolója az optáns kérdés alakulásáról és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyságba optáltak, illetve optálásra jelentkezett magyarországi délszlávok létszámáról (1924. április 2.)
- 98 / 26. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata a bukaresti követségre, melyben továbbítja a budapesti követség katonai attaséjának jelentését a magyarországi politikai helyzetről a népszövetségi kölcsön megszerzése után (1924. május 15.)

- 100 / 27. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követségének beszámolója a trianoni békeszerződés katonai rendelkezéseinek be(nem)tartásáról (1924. június 12.)
- 102 / 28. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követségének beszámolója a magyar–szovjet diplomáciai kapcsolatfelvételtől szóló magyar sajtóvisszhangról (1924. szeptember 24.)
- 104 / 29. A Fővezérkar Hírszerző Osztályának átirata a Külügyminisztériumnak a szabadkai hírszerző szervek által eljuttatott jelentésről, melyben a magyarországi zsidók elleni mozgolódásról, a súlyos szociális helyzetéről és rossz lakáskörülményekről számol be (1924. október 4.)
- 106 / 30. A Fővezérkar Hírszerző Osztályának átirata a Külügyminisztériumnak, melyben a budapesti katonai attasénak a magyar parlamentben zajló eseményeket és pártpolitikai küzdelmeket bemutató, valamint a Gömbös Gyula és Wild József között zajló vitát összefoglaló jelentését továbbítja (1924. november 14.)
- 110 / 31. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság chicagói Konzulátusának jelentése Károlyi grófné, Andrássy Katinka chicagói tartózkodásáról és tevékenységéről (1924. december 3.)
- 112 / 32. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság bécsi követségének jelentése Magyarország és a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság bomlasztásán dolgozó erők közötti kapcsolatokról (1925. április 8.)
- 115 / 33. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság bécsi követségének beszámolója az ausztriai Habsburg-legitimista mozgalomról, a Habsburgok magyarországi lehetőségeiről és a Zita királynénak juttatott Tokaj környéki birtokokról (1925. december 12.)
- 118 / 34. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság bécsi követségének beszámolója a Róma és Budapest közötti barátság elmélyítését célzó tevékenységekről, olasz tisztek magyarországi és magyar tisztek olaszországi jelenlétéről, és Dormándy Géza ezredes állítólagos kijelentéseiről az olasz-magyar együttműködésről (1925. december 21.)
- 121 / 35. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság bécsi követségének jelentése a magyar kormánynek a frankhamisítási botrányban vélelmezett szerepéről (1926. január 9.)
- 125 / 36. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a vatikáni követségre, melyben a bécsi követség jelentésére hivatkozva arról informál, hogy a magyar ügynökök azt az utasítást kapták, hogy kiküldetésük helyének közvéleményét győzzék meg: Bethlen bukása esetén elkerülhetetlenül bekövetkezne a bolsevik veszedelem (1926. január 26.)

- 126 / 37. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma a bécsi követség jelentésére alapozva informálja a vatikáni követséget, hogy Magyarországon rendkívül aktív irredenta tevékenység zajlik, amely a társadalom szinte valamennyi rétegét átfogja (1926. március 12.)
- 128 / 38. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság londoni követségének beszámolója az angliai magyar revizionista propagandáról (1926. április 7.)
- 130 / 39. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Sajtóosztálya budapesti tudósítójának beszámolója a IV. Károly halála évfordulója alkalmából a budai várban tartott gyászmiséről és megemlékezéséről (1926. április 13.)
- 131 / 40. Budapestről küldött jelentés a magyar belpolitikai életről, az ország pénzügyi szanalásáról, Bethlen helyzetének megrendüléséről és a Bethlen-kormány hatalmon tartásának előnyeiről (1926. június 4.)
- 133 / 41. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Hírszerző Osztályának tájékoztatása a londoni követség részére a magyar szellemi, politikai és katonai elit körében meglévő pánturanizmusról, és a magyar–török kapcsolatok erősödését szolgáló aktivitásukról (1926. június 5.)
- 135 / 42. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának körtávirata a magyar irredenta szervezetek vagyoni helyzetéről és a pénzgyűjtést célzó intézkedésekről (1926. június 10.)
- 137 / 43. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Sajtóosztályának jelentése a Bacher-ügyről. (1926. július 6.)
- 142 / 44. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Hírszerző Osztályának távirata a bukaresti követségre Pallavicini György visszavonulásáról (1926. július 20.)
- 143 / 45. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Hírszerző Osztályának körtávirata a magyarországi pártélet alakulásáról (1926. július 29.)
- 144 / 46. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Hírszerző Osztályának körtávirata az Olaszországból Magyarországra érkező fegyverszállítmányokról (1927. január 12.)
- 145 / 47. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Hírszerző Osztályának körtávirata az új magyar ellenzéki párt létrehozásáról, amely Bethlen gróf jóváhagyásával alakult (1927. január 27.)
- 146 / 48. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Hírszerző Osztályának körtávirata az olasz magyar barátsági és döntőbírósi szerződés előkészítéséről szóló hírekről (1927. január 29.)

- 148 / 49. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata a párizsi követségre a magyar–oroszl kapcsolatok helyreállítását célzó magyar törekvésekről (1927. február 9.)
- 149 / 50. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Sajtóosztálya budapesti tudósítójának beszámolója a Talbot-kölcson körüli fejleményekről és botrányról (1927. március 4.)
- 153 / 51. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a bukaresti követségnek a magyarorszl iskolákban folyó nacionalista és revizionista szellemú tanításról és nevelésről (1927. május 24.)
- 154 / 52. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata a budapesti királyi főkonzulátusra Shvoy Kálmánról, előléptetésének körülményeiről és olaszorszl utazása feltételezett céljáról (1927. június 14.)
- 155 / 53. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Sajtóosztálya budapesti tudósítójának levele a Külügyminisztérium Sajtóosztálya igazgatójának, melyben figyelmébe ajánlja a fürdőhelyek és gyógyfürdők nemzetközi magazinjának főszerkesztőjét, Forgács Bélát, aki a szerbiai fürdőhelyekről kíván tájékoztató füzetet megjelentetni magyarul (1927. július 25.)
- 156 / 54. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Sajtóosztálya budapesti tudósítójának beszámolója az Interparlamentáris Unió 24. ülésének magyarorszl sajtóvisszhangjáról (1927. szeptember 10.)
- 160 / 55. Vojislav Marinković jugoszláv külügyminiszter távirata a romániai jugoszláv követségre, melyben egyfelől ismerteti nézeteit Magyarország határozottab magatartásának háttéréről, másfelől utasítja a követet, hogy figyelmeztesse a román kormányt, hogy Magyarország csak egy felfegyverzett Romániától tart (1927. december 11.)
- 162 / 56. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma Sajtóosztálya budapesti tudósítójának levele a Külügyminisztérium Sajtóosztálya igazgatójának, melyben ismételten figyelmébe ajánlja a fürdőhelyek és gyógyfürdők nemzetközi magazinjának főszerkesztőjét, Forgács Bélát, és javaslatot tesz támogatásának mikéntjére (1928. január 3.)
- 163 / 57. Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériuma továbbítja Bukarestbe a budapesti követség táviratát, melyben a magyar revizionizmust és reviziós propagandát ért kudarcokról számol be (1928. július 19.)

- 166 / 58. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata Bukarestbe, melyben továbbítja a budapesti követségnek a Népszövetség szentgotthárdi fegyverbotránnal és az optáns kérdéssel kapcsolatos döntéseinek magyarországi fogadásáról beszámoló táviratát (1928. július 24.)
- 168 / 59. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata Londonba, melyben továbbítja a budapesti követség jelentését a magyar kormány közép-európai gazdasági egység megalakításával kapcsolatos álláspontjáról (1928. július 24.)
- 169 / 60. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata Londonba, melyben továbbítja a budapesti követ jelentését a magyar külügyminiszterrel folytatott beszélgetéséről a királyi diktatúra bevezetéséről és országaik szomszédos államokkal való kapcsolatairól (1929. február 7.)
- 171 / 61. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követének jelentése Bethlennek az első világháborúban elesett katonák emlékműve leleplezésekor tartott beszédéről (1929. május 27.)
- 173 / 62. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követsége ügyvivőjének jelentése a magyarországi politikai életben a parlament feloszlása után beállt nyugalmi helyzetről, illetve a Szociáldemokrata Párt és a Revíziós Liga közötti huzavonáról a szociáldemokrata munkásságnak a Ligához való csatlakozása körül (1929. július 25.)
- 175 / 63. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának távirata Bukarestbe, mellyel továbbította a budapesti követség katonai attaséjának jelentését a budapesti francia követ törekvéseiről, hogy Magyarországot közelítse Párizshoz és kivonja Olaszország befolyása alól (1929. július 31.)
- 176 / 64. Vojislav Marinković külügyminiszter tájékoztatója a budapesti követségnek a jugoszláv kormány vélekedéséről Franciaország azon kezdeményezéséről, hogy Ausztriát és Magyarországot a vonzáskörzetébe vonja, esetlegesen a kisantant helyett e két államra alapozza közép-európai politikáját (1929. október 11.)
- 180 / 65. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság budapesti követének jelentése a budapesti francia követ igyekezetéről, hogy Magyarországot közelítse Franciaországhoz, valamint Magyarország fegyverkezésének nagyhatalmi megítéléséről (1929. november 27.)
- 182 / 66. Vojislav Marinković távirata a bukaresti jugoszláv követségre, melyben tájékoztatja a bukaresti jugoszláv követet, hogy a magyar exportőrök azzal a kéréssel fordultak a jugoszláv exportőrökhöz,

- hogy a búzát és kukoricát exportáló országok kössenek megállapodást a gabonafélék eladásáról és kiviteléről. Jelzi az ezzel kapcsolatos jugoszláv véleményt, és egy ilyen egyezmény esetlegesen várható politikai hasznát (1929. december 13.)
- 183 / 67. A Jugoszláv Királyság budapesti követének jelentése a Hágában elfogadott döntések magyarországi visszhangjáról és értékeléséről (1930. január 28.)
- 187 / 68. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának távirata a bukaresti követségre, melyben ismerteti a budapesti követség katonai attaséjának jelentését a Horthy Miklóssal folytatott beszélgetéséről, melyben a kormányzó reményét fejezte ki az országai közötti jobb megértés és együttműködés kialakulását illetően (1930. április 17.)
- 189 / 69. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának távirata a bukaresti követségre, melyben ismerteti a budapesti követség katonai attaséjának jelentését a Gömbös Gyulával folytatott beszélgetésről, amelynek fő témája a király kérdés és Habsburg Ottó volt (1930. április 17.)
- 191 / 70. A Jugoszláv Királyság budapesti követsége ügyvivőjének jelentése azokról a híresztelésekről, melyek szerint a magyar kormánynek szándékában áll kereskedelmi kapcsolatokat létesíteni a Szovjetunióval (1930. április 17.)
- 192 / 71. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának távirata a bukaresti követségre, melyben ismerteti a budapesti követség beszámolóját a budapesti nemzetközi vásárról és a román résztvevők tiszteletére rendezett baketről (1930. május 13.)
- 193 / 72. A Jugoszláv Királyság Fővezérkara Hírszerző Osztályának tájékoztatója a Külügyminisztériumnak a budapesti követség katonai attaséjának a honvédelmi miniszterrel, Gömbös Gyulával folytatott beszélgetéséről (1930. június 16.)
- 196 / 73. A Szerb–Horvát–Szlovén Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a budapesti követség részére a Jugoszláv Kereskedelmi és Ipari Minisztériumnak a Budapesten megalakítandó magyar–jugoszláv kereskedelmi kamara kérdésében elfoglalt álláspontjáról (1930. július 2.)
- 198 / 74. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának távirata a bukaresti követségre, melyben ismerteti a budapesti katonai attasé jelentését a Magyarország és Olaszország közötti katonai szövetségről szóló híresztelésekről (1930. november 12.)

- 200 / 75. A kisantant államok vezérkarainak elfogadott haditerve Magyarország és Bulgária ellen. (1931. május 11.)
- 205 / 76. A Jugoszláv Királyság konzulátusának jelentése Bánffy Miklós pécsi tartózkodásáról a „Janus Pannonius Irodalmi Társaság” kongresszusán (1932. május 10.)
- 206 / 77. A Jugoszláv Királyság budapesti követe, Jovan Dučić jelentése a magyar–román kapcsolatokban mutatkozó közeledési tendenciákról (1932. november 2.)
- 208 / 78. Összefoglaló a magyarországi szerbek helyzetéről (valamikor 1932 után)
- 214 / 79. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a londoni követségre, az új magyar külügyminiszterről, Kánya Kálmánról (1933. január 25.)
- 216 / 80. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának utasítása a budapesti követségre, hogy tájékoztassa a magyar kormányt Jugoszlávia azon szándékáról, hogy a magyar–jugoszláv kereskedelmi kapcsolatok javítása érdekében kész az 1926-os kereskedelmi szerződés kiegészítéseiről mielőbb tárgyalásokat kezdeni (1933. február 7.)
- 217 / 81. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének jelentése, melyben beszámol a Külügyminisztérium február 7-i utasításának végrehajtásáról, egyúttal jelzi, hogy a kereskedelmi tárgyalások megkezdésére technikai okok miatt még nem kerülhet sor (1933. február 10.)
- 218 / 82. A Jugoszláv Királyság budapesti követsége sajtóattaséjának összefoglalója a Bethlen István lemondása óta eltelt időszak magyarországi eseményeiről és politikai fejleményeiről. (1933. március 27.)
- 226 / 83. A Jugoszláv Királyság budapesti követsége sajtóattaséjának beszámolója Gömbös Gyula beszédének magyarországi sajtó visszhangjáról (1933. május 16.)
- 227 / 84. A Jugoszláv Királyság budapesti követsége sajtóattaséjának jelentése a magyarországi legitimista mozgalomról. (1933. szeptember 26.)
- 231 / 85. A Jugoszláv Királyság ankarai követségének tájékoztatója a Külügyminisztériumnak Gömbös Gyula és Kánya Kálmán törökországi látogatásáról (1933. október 23.)
- 233 / 86. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának utasítása az ankarai követségnek, hogy ellenőrizték a híreszteléseket, miszerint Gömbös és Kánya törökországi látogatásának valódi célja a Szovjetunióval való kapcsolatba lépés volt (1933. október 28.)

- 234 / 87. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a bukaresti követségnek a Horvátország autonómiájára vonatkozó magyar tervekről és ennek veszélyeiről (1933. november 24.)
- 235 / 88. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a londoni követ részére az ausztriai monarchikus fordulat lehetőségéről és magyarországihoz hasonló helyzet kialakulásáról (1934. március 9.)
- 236 / 89. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a londoni követ részére Olaszország törekvéseiről, hogy Magyarországot bevonja a Jugoszlávia körbe kerítését célzó terveibe (1934. április 7.)
- 238 / 90. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének jelentése Schuschnigg osztrák kancellár magyarországi látogatásáról (1934. augusztus 11.)
- 240 / 91. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a londoni követség részére Bárdossy Lászlóról, az új bukaresti magyar követről (1934. október 2.)
- 241 / 92. Ismeretlen szerző összeállítása a jugoszláviai magyar kisebbségről (1934)
- 248 / 93. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának távirata az ankarai követségre, melyben továbbítja a budapesti követség jelentését a török külügyminiszter budapesti tárgyalásairól (1935. május 20.)
- 249 / 94. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának körlevele a magyarországi legitimista mozgalom tevékenységéről és helyzetéről (1936. február 4.)
- 251 / 95. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának körlevele a magyarországi revizionista politikáról és a magyarországi kisebbségek oktatásának új szabályozásáról (1936. január 15.)
- 253 / 96. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának körtávirata a magyarországi revíziós politika megélénküléséről és a kormányzati tényezők részvételéről benne (1936. március 23.)
- 255 / 97. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója az ankarai követség részére a Magyarországgal kötött kereskedelmi szerződés változásairól és külkereskedelmi egyensúlyuk módosulásairól (1937. január 22.)
- 257 / 98. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának szigorúan bizalmas távirata a londoni jugoszláv ügyvivőnek a magyarországi fegyverkezéssel és a magyar kormány lépéseiről a fegyverkezési egyenjogúság elérésére (1937. június 26.)

-
- 260 / 99. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének jelentése a brit külügyi vezetésben bekövetkezett személyi változások magyarországi revizionista interpretációjáról (1938. január 5.)
- 261 / 100. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának körtávirata a magyarországi sikertelen jobboldali puccsról és az összeesküvés elsimításáról (1938. március 20.)
- 263 / 101. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának körtávirata Magyarország és a kisantant államok között zajló tárgyalások pillanatnyi helyzetéről és a tárgyaló felek álláspontjáról (1938. május 18.)
- 266 / 102. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának körtávirata Magyarország kül-és belpolitikájáról a budapesti jugoszláv követ Imrédy Bélával folytatott beszélgetése alapján (1938. június 24.)
- 268 / 103. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatása a londoni követség részére, melyben a magyarországi délszláv kisebbség és a jugoszláviai magyar kisebbség helyzetét, gazdasági, politikai és kulturális lehetőségeit és körülményeit foglalja össze (1938. október 26.)
- 271 / 104. A Jugoszláv Királyság ankarai követségének jelentése a törökországi magyar diplomáciai körök vélekedéséről a csehszlovák demokráciának a Csehszlovákiától visszacsatolt területek magyar közigazgatására gyakorolt hatásáról (1938. november 7.)
- 272 / 105. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének számjeltávirata Imrédy második komrányalakítása után tartott beszédének külpolitikai vonatkozásairól, valamint Kánya Kálmán szerepéről és népszerűségéről (1938. november 17.)
- 273 / 106. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének számjeltávirata a londoni követségre bizonyos magyar körök érzékelhetően hűvös viszonyulásáról Hitlerhez és politikájához és ennek okairól (1938. november 21.)
- 275 / 107. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének számjeltávirata a londoni követségre, amelyben tájékoztat arról, hogy Magyarország Kárpátalja megszerzésére irányuló törekvéseit sem a német, sem az olasz kormány nem támogatja (1938. november 28.)
- 276 / 108. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének számjeltávirata a londoni követségre Kánya Kálmán visszavonulásáról, és annak hátteréről (1938. november 30.)
- 277 / 109. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének számjeltávirata a londoni követségre a kárpátaljai magyar kudarcról és a magyar sza-

- badcsapatok összetételéről, valamint a továbbra is fennálló olasz–német ellentétéről Kárpátalja kérdésében (1938. december 3.)
- 278 / 110. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének számjeltávirata a londoni követségre Kánya Kálmán visszavonulásának feltehető okairól (1938. december 3.)
- 279 / 111. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának körlevele Ciano gróf budapesti és Csáky gróf berlini látogatásáról (1939. január 28.)
- 282 / 112. A Jugoszláv Királyság ankarai követségének jelentése az ankarai magyar követ Róma–Belgrád–Budapest tengellyel kapcsolatos véleményéről (1939. április 17.)
- 283 / 113. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének számjeltávirata a londoni követségre Csáky külügyminiszternek a háború kirobbanása felőli kételyeiről és azon tervéről hogy előkészítse a közeledést Jugoszláviához (1939. július 19.)
- 284 / 114. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének számjeltávirata a londoni követségre a budapesti jugoszláv követ, Rašić látogatásáról Horthy kormányzó kenderesi birtokán (1939. július 19.)
- 285 / 115. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának számjeltávirata a londoni követségre, amlyben továbbítja a budapesti követség jelentését a magyarországi németellenes hangulat erősödéséről és a magyar politikusok és közszereplők gyakori nyugati látogatásairól (1939. augusztus 10.)
- 286 / 116. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának számjeltávirata a londoni követségre, amelyben ismerteti a budapesti követség jelentését Csáky külügyminiszternek a nemzetközi helyzetről és a várhatóan bekövetkező német–szovjet együttműködésről vallott nézeteiről (1939. szeptember 9.)
- 287 / 117. A Jugoszláv Királyság ankarai követének jelentése az ankarai magyar követ vélekedéséről a háború Magyarország számára legkedvezőbb módon való lezárásáról (1939. október 6.)
- 288 / 118. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a londoni követségre Eckhardt Tibor politikai tevékenységéről és vélekedéséről egy semlegességi blokk kialakításának lehetőségéről Olaszország, Jugoszlávia és Magyarország között (1939. október 16.)
- 289 / 119. A jugoszláv vezérkar által készített memorandum arra az esetre, ha Jugoszláviát összehangolt támadás érné Olaszország, Németország, Magyarország, Bulgária és Albánia részéről (1938 november és 1939. márciusa közötti időszak)

-
- 292 / 120. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója a budapesten keringő híresztelésekről a Habsburg restaurációról, és egy olasz herceg magyar régenssé vagy királlyá tételéről (1940. január 29.)
- 293 / 121. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának szigorúan bizalmas tájékoztatója az ankarai jugoszláv nagykövet részére a Balkán-antant tanácsának értekezletéről és a vele kapcsolatos magyar álláspontról (1940. február 17.)
- 295 / 122. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója az ankarai diplomáciai kirendeltség vezetőjének a magyar külügyminiszter esetleges visszavonulásáról és a magyar politikai vezetésben a külpolitikai kérdésekben meglévő eltérő nézetekről (1940. március 21.)
- 296 / 123. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója az ankarai jugoszláv nagykövetség részére a román-magyar kapcsolatok alakulásáról (1940. március 21.)
- 297 / 124. A Jugoszláv Királyság ankarai nagykövetének beszámolója az ankarai magyar követnek a török külügyminiszterrel folytatott beszélgetéséről Törökország semlegességének jelentőségéről, valamint Magyarország Romániához fűződő kapcsolatairól (1940. május 2.)
- 298 / 125. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének jelentése a kárpátjai oroszok nevében őt megkereső Munkács-Prjasevó-i püspök beadványáról (1940. augusztus 12.)
- 300 / 126. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének jelentése Csákyknak a magyar-szovjet viszonyról és a budapesti szovjet követtről vallott véleményéről (1940. augusztus 13.)
- 301 / 127. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének jelentése a magyar külügyminiszter magyar-szlovák viszonyt értékelő kijelentéséről (1940. augusztus 13.)
- 302 / 128. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének jelentése a magyar külügyminiszter vélekedéséről a magyar-jugoszláv viszonyról (1940. augusztus 13.)
- 303 / 129. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója az ankarai jugoszláv nagykövetség részére a magyar kormánynak a revizionista propaganda visszafogását célzó tervezett lépéseiről (1940. szeptember 7.)
- 304 / 130. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének jelentése a Kulturális Minisztérium külkapcsolatait irányító osztály vezetője, Velmar

- Janković magyarországi látogatásáról és tárgyalásairól (1940. szeptember 18.)
- 305 / 131. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének jelentése Magyarország kapcsolatairól egyes európai államokkal (1940. szeptember 20.)
- 307 / 132. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója az ankarai jugoszláv nagykövetségre Csáky külügyminiszter vélekedéséről a magyar–jugoszláv kapcsolatokról (1940. szeptember 23.)
- 308 / 133. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója az ankarai jugoszláv nagykövetségre Csáky külügyminiszter vélekedéséről a magyar–jugoszláv határ korrekciójáról szóló híresztelésekről (1940. szeptember 26.)
- 309 / 134. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója az ankarai jugoszláv nagykövetségre a német csapatok romániai megjelenését követően kialakult magyarországi hangulatról (1940. október 15.)
- 310 / 135. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója az ankarai jugoszláv nagykövetségre Csáky külügyminiszter belgrádi látogatásáról és a tervezett barátsági egyezményről (1940. december 10.)
- 311 / 136. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumának tájékoztatója az ankarai jugoszláv nagykövetségre Csáky külügyminiszter vélekedéséről a magyar–jugoszláv barátsági egyezmény jelentőségéről és a béke fenntartásának szükségességéről Európa ezen részében (1940. december 15.)
- 312 / 137. A Jugoszláv Királyság Pénzügyminisztériumának beadvány a Minisztertanácshoz a Bajánál a Pandúrszigeti völgyben zajló kotrási munkálatok folytatásához és az öntözőcsatorna zsilipjeinek javításához szükséges állami hitel tárgyában (1941. február 14.)
- 315 / 138. A Jugoszláv Királyság Külügyminisztériumában őrzött táviratok Magyarország álláspontjáról a legfrissebb jugoszláviai eseményekkel kapcsolatban; a német csapatok hadianyag szállításáról Magyarországon keresztül; és a Nemzetközi Duna Bizottság magyar delegációja iratainak elszállításáról (1941. március 29., 28., 31.)
- 316 / 139. A Jugoszláv Királyság budapesti követségének számjeltávirata Ankarába, melyben arra kér, hogy tájékoztassa Belgrádot a magyarországi sajtó éles kirohanásáról a jugoszláv gépek magyarországi városok elleni támadása miatt (1941. április 7.)
- 317 / Névmutató

Előszó

A magyar történettudománynak viszonylag kevés forráskiadvány áll rendelkezésre Magyarország két világháború közötti külkapcsolatainak tanulmányozásához, bár e tekintetben pozitív változások történtek az utóbbi évtizedben. Nem annyira a forráskiadványok mennyisége jelent gondot, mint inkább az, hogy a meglévő dokumentumközlések többsége a magyar levéltárak iratanyagából készült válogatás, amelyek egy-egy magyar diplomáciai képviselő iratanyagát, Budapestre küldött jelentéseit teszik közzé (a legteljesebb, de mindmáig torzóban maradt kiadvány a *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945* című sorozat). Csak a legritkább esetben születnek olyan munkák, amelyek egy külföldi állam Magyarországgal kapcsolatos politikáját mutatják be eredeti források közzélése alapján, és főleg unikumnak számít az olyan kiadvány, amely egy szomszédos kis állam esetében teszi ugyanezt, mint Tilkovszky Loránt kötete, *Ausztria és Magyarország a vészterhes Európában* (Budapest, 2002), bár ez nem klasszikus értelemben vett dokumentumkötet, hanem inkább forrásismertetésnek tekinthető.

A német, a francia, az olasz, az angol és az amerikai levéltárak magyar vonatkozású iratainak egy részét ugyan publikálták már a múlt század ötvenes éveitől, ezek azonban a magyar történészek számára egyfelől mindmáig nehezen hozzáférhetőek, mivel jó, ha kiadványonként egy-két példány található az országban, illetve ezek nem tematikus magyar vonatkozású kiadványok, hanem az adott nagyhatalmak általános külpolitikáját megvilágító monstre válogatások, amelyekben magyar vonatkozású iratok is találhatóak.¹ Kivételt képez ez alól az a néhány dokumentumgyűjtemény, amelyet Magyarországon adtak ki. Ilyen a német külügyi levéltárban található iratokból 1968-ban készült terjedelmes válogatás,² illetve az ötkötetesre tervezett francia nyelvű sorozat,³ amely a

¹ *Documents on the British Foreign Policy 1919–1939; I documenti diplomatici italiani; Papers Relating to the Foreign Relations of the United States; Documents Diplomatiques Francais; Akten zur deutschen Auswärtigen Politik.*

² *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944.* Szerkesztette: Ránki György, Pamlényi Ervin, Tilkovszky Loránt és Juhász Gyula. Kossuth Kiadó, Budapest, 1968.

³ *Documents diplomatiques français sur l'histoire du Bassin des Carpates 1918–1932*

francia levéltárak magyar vonatkozású anyagait közli, és amely 2013-ra magyarul is megjelent.⁴ Valamint meg kell említeni Réti Györgynek az olasz levéltári anyagból válogató kötetét.⁵

A nagyhatalmak Magyarországot érintő döntéseinek hátterét tehát, ha nehezen is, de egy bizonyos szintig megismerhetjük a meglévő forráskiadványokból. Az úgynevezett kis nemzetek Magyarországgal kapcsolatos politikájára vonatkozóan azonban szinte semmilyen primer forrás nem áll rendelkezésünkre. A magyar történészek többsége – elsősorban nyelvi akadályok miatt – kénytelen beérni másodkézből származó információkkal, amelyekhez azonban ugyancsak nehéz hozzáférni. Jugoszlávia vonatkozásában a 20. század első felére mindeközéig egy kötetnyi dokumentum áll a történészek rendelkezésére magyarul. A jugoszláv dokumentum-kiadványok irataiból A. Sajti Enikő tett közzé egy válogatást.⁶ A kötet kétségtelenül hasznos segítség a délszláv államalakulat iránt érdeklődők számára, lévén elsősorban a Jugoszlávia története szempontjából fontos iratokat szedte csokorba. Kevésbé foglalkozik azonban déli szomszédunk Magyarországgal kapcsolatos politikájával és törekvéseivel (nem is ez az elsődleges célja), illetve azzal, hogy milyen szerepet játszott Magyarország a belgrádi politikai körök tervezéseiben.

Az első világháborút követő két-három év jugoszláviai eseményeiről és a békekonferencián folytatott délszláv politikáról számos dokumentum-kiadvány áll rendelkezésünkre. A legjelentősebbek: *Zapisnici sa sednica delegacije Kraljevine SHS na Konferenciji mira u Parizu 1919–1920*. Beograd, 1960, *Diplomska prepiska predstavnika Kraljevine SHS na Pariškoj mirovnoj konferenciji*. Glasnik arhiva i društvo arhivista Bosne i Hercegovine. Godina II. Knjiga II. Sarajevo, 1962; *Zapisnici sa sednica Davidoviće dve vlade od avgusta 1919. do februara 1920*. Arhivski vjesnik XIII. 1970. A két háború közötti korszak egészére nézve azonban szerb és horvát nyelven sem nagyon olvashatunk a délszláv állam külkapcsolatait bemutató tematikus dokumentum-gyűjteményeket. A két legfontosabb kötet: *Dokumenti o Jugoslaviji*. Vál.: Ferdo Čulinović. Zagreb, 1968, illetve Branko Petranović – Momčilo Zečević (szerk.): *Jugoslavija 1918–1984*. Beograd, 1985.)

Az olvasó által kézben tartott könyv a két világháború közötti évtizedek magyar–jugoszláv kapcsolatainak tanulmányozásához kíván segítséget nyújtani. A

⁴ *Francia diplomáciai iratok a Kárpát-medence történetéről*. Összeállította és szerkesztette Ádám Magda és Ormos Mária. Akadémiai Kiadó, Budapest, I. 1918–1919. (1999), II. 1919–1920. (2004), III. 1920–1921. (2006), IV. 1922–1927 IV. (2010), V. 1928–1932. (2013)

⁵ *A Palazzo Chigi és Magyarország. Olasz diplomáciai dokumentumok Magyarországról (a Gömbös-kormány időszakában) 1932–1936*. Szerk., ford. és előtanulmány: Réti György. Fischermann, Budapest, 2003.; *Olasz diplomáciai dokumentumok Magyarországról – A Darányi-kormány megalakulásától a Szovjetunió elleni hadüzenetig*. Hungarovox Bt., Budapest, 2007.

⁶ A. Sajti Enikő: *Jugoszlávia 1918–1941*. Szeged, 1989.

források lehető legszélesebb köréből merítve, jórészt még publikálatlan belgrádi központi levéltári dokumentumok segítségével mutatja be a két világháború közötti délszláv állam viszonyulását Magyarországhoz. Magyarország külpolitikáját és belpolitikáját tárgyaló, a gazdasági és közlekedési kapcsolatokra vonatkozó források éppúgy helyet kaptak benne, mint a politikai botrányokkal, a pártpolitikai helyzet alakulásával, a vallási kérdésekkel, a revíziós politika sikereivel és kudarcaival, valamint – korántsem utolsósorban – a jugoszláviai magyar kisebbséggel és a magyarországi délszláv kisebbség helyzetével foglalkozó dokumentumok. Az iratok többségének lelőhelye a Jugoszláv Országos Levéltár (Arhiv Jugoslavije), amely levéltár többszöri névváltozás után – végül megőrizve eredeti elnevezését – a két jugoszláv állam időszakában keletkezett iratanyagot őrzi. Sajnálatos módon, több, a témánk szempontjából relevánsnak tekinthető levéltári fond csak rendkívül töredékesen maradt fenn. Így a budapesti követség anyaga, a berlini, a párizsi követségekről beérkezett, illetve oda küldött jelentések és utasítások is csak hézagosan találhatók meg. A két világháború közötti időszak központi külügyminisztériumi forrásai is alaposan megszenvedték Belgrád 1941-es bombázását, majd azt, hogy előbb német, később pedig szovjet kézre kerültek. Ennél fogva a második világháború alatt a német birodalom által nem érintett területek diplomáciai kirendeltségeinek (London, Bukarest, Ankara) dokumentumai nyújtották a válogatás számára a leggazdagabb forrásbázist. Kisebb számban kerültek a kötetbe az ugyancsak a szerb fővárosban, Belgrádban működő Hadtörténeti Intézet Levéltárában (Arhiv Vojnoistorijskog instituta) őrzött iratok.

Mint minden válogatás, természetesen ez a kötet is szubjektív. Legalábbis annak megítélésében, hogy mely dokumentumok tudják a leghitelesebben bemutatni a délszláv állam Magyarországhoz való viszonyulását, Magyarország megítélését egyik vagy másik szempontból. Az azonban biztosan állítható, hogy a közlésre szánt dokumentumok kiválogatása mindenféle tendenciózusságtól mentesen történt, amit remélhetőleg a kötetet forgató szakmabeliek és a korszak iránt érdeklődő olvasók is megerősítenek majd.

Miközben a dokumentumok válogatásánál vezérlő szempont volt az objektivitás, a dokumentumok szerzői részéről ez nem mindig állítható. A források jelentős része magán viseli annak a kornak a beidegződéseit, féltreírásait és előítéleteit, amelyben születtek. Ezt akár természetesnek is vehetjük. Kevésbé tolerálhatók azonban azok a tévedések, félremagyarázások, amelyek szándékosan vagy a rosszul informáltság, esetleg pusztán a tények ismeretének hiányában kerültek be az iratokba, vagy maradtak ki belőlük. Ezeket előfordulásukkor a dokumentumokhoz fűzött magyarító jegyzetekben igyekeztem pontosítani, és rámutatni a tévedésekre, illetve félreértésekre. Lábjegyzetben adtam meg – első

említésükkor – a forrásokban szereplő személyek fontosabb életrajzi adatait is. Sajnálatos módon nem sikerült minden személy kilétét teljes bizonyossággal megállapítani, illetve több kevésbé jelentős személyt egyáltalán nem sikerült beazonosítani.

A dokumentumok döntő többségét teljes terjedelmében közlöm, kivéve azokat, amelyek nagyobb terjedelemben tartalmaznak irreleváns információkat. Ezeknél már a dokumentum elején, közvetlenül az annotációnál jeleztem, hogy részlet, illetve a hiányzó részeknél szögletes zárójelbe illesztett három pont [...] jelzi a kivágást. Ugyancsak szögletes zárójelben jeleztem a betoldásokat, amikor az eredetiben egyébként nem szereplő egy-egy szót a mondat értelmezhetősége érdekében meg kellett adni magyarul, vagy amikor néhány iratnál olvashatatlan szöveg miatt egy-két szó hiányzik az eredetiből. Ez utóbbi esetben többnyire lábjegyzetben adom meg a vélelmezett hiányzó részt magyarul. Az iratokban található kiemelések, aláhúzások az eredeti dokumentumban előforduló kiemelések. A dokumentumok besorolásánál a *strg. pov* (*strogo poverljivo*, azaz szigorúan bizalmas), *pov. broj* (*poverljivi broj*, vagyis bizalmas szám) stb. jelzettek eredetiben szerepelnek, nem oldottam fel ezeket a fordításnál. A dokumentumokban előforduló személynevek az adott személy anyanyelve írásmódjának megfelelően szerepelnek, kivéve a cirill betűs neveket. Végezetül fontos előrebecsátani, hogy az egyik leggyakrabban előforduló személy, Horthy Miklós pozíciója mindig az eredeti iratban használt meghatározás magyar megfelelőjével lett megadva (regent–régens, guverner–kormányzó) függetlenül attól, hogy az a magyar terminológia szerint helyes-e.

Azzal a reménnyel nyújtom át a kötetet az olvasónak, hogy a dokumentumgyűjtemény alapul szolgál majd a két ország gazdasági, kulturális és politikai-diplomáciai kapcsolatainak jobb megértéséhez. Esetlegesen választ adhat a magyar levéltári források alapján megválaszolhatatlan, vagy fel sem vetett kérdésekre Magyarország kisantant- és balkáni politikáját illetően. S végül, de nem utolsósorban új kutatások kiindulási pontjául szolgálhat, nem feltétlenül csak Jugoszlávia irányában, hanem talán más szomszédos országok vonatkozásában is.

Hornyák Árpád